

Piektdien, 13. novembrī, plkst. 19.00
Rīgā, Hanzas peronā

EIROPAS NOLAUPĪŠANA

Gundegas Šmites
un
Dimitra Maronida | *Dimitris Maronidis*
elektroakustiskās kameroperas
pirmizrāde

Mūzika
Gundega Šmite un Dimitris Maronidis

Librets
Gundega Šmite

Koncepcija
Dimitris Maronidis, Katrīna Neiburga, Gundega Šmite

Atskaņotājmākslinieki
EUNOIA Trio
Johanna Groiliha | *Johanna Greulich*, soprāns
Luīza Marksena | L*ouisa Marxen*, sitaminstrumenti
Klemenss Hunds-Gēšels | *Clemens Hund-Göschel*, klavieres
Dimitris Maronidis, dzīvā laika elektronika

Video scenogrāfija
Katrīna Neiburga

Gaismas
Oskars Pauliņš

AV sistēmu programmatūras izstrāde
Dimitris Maronidis

Video asistents
Antons Georgs Grauds

Skaņu inženieris
Kārlis Zvejnieks

Piedalās studenti Jannis Zabčuks Bērends | *Ioannis Zabczuk Behrend*, Emīlija Bračka, Evelīna Dreimane, Edvards Kaļva, Teofanis Kamariaris | *Teofanis Kamariaris*, Anželika Levičeva, Sonja Misiņa, Kaspars Niklasons, Katrīna Emīlija Rumina

Video filmējās Teodors Zeme, Adele Brence, Valda Podkalne, Elīna Paliepa, Ingrīda Andersone, Margarita Širjajeva, Aurora un Alberts Zelmeņi

25. Jaunās mūzikas festivāls ARĒNA šogad noslēdzas ar īpašu notikumu – Gundegas Šmites un Dimitra Maronida (*Dimitris Maronidis*) elektroakustiskās kameroperas "EIROPAS NOLAUPĪŠANA" pirmizrādi! Starp Latviju un Grieķiju mītošie skaņraži šajā starptautiskajā projektā pulcējuši Bāzelē dibinātā mūsdienu mūzikā specializētā ansambļa *EUNOIA* mūziķus un izcilus latviešu māksliniekus – scenogrāfi Katrīnu Neiburgu un gaismu mākslinieku Oskaru Pauliņu. Šo unikālo mākslas darbu, kurā akustisku instrumentu skanējums savijas ar elektronikas dāvātajām skaņveides iespējām, mīti – ar realitāti, smalkas videoprojekcijas – ar niansētu gaismu partitūru, šovakar pieredzēsim Hanzas peronā.

Operas libretiste, mūzikas un koncepcijas līdzautore Gundega Šmite raksta: "Mīts par feniķiešu princesi Eiropu, kuru nolaupa balts vērsis, mūsdienu ģeopolitiskās spriedzes situācijā iegūst jaunu nozīmi, jaunu skanējumu. Ne reizi vien izskanējušas bažas par Eiropas identitātes zaudēšanu, par Eiropas iziršanu un Eiropas vājumu gan nosargāt savas vērtības, gan pieņemt un integrēt jauno dažādību. No šodienas perspektīvas Eiropa vairs nav jauna zeme, bet kontinents, kas strauji noveco. Baltais vērsis ir atgriezies laiku pa laikam, taču tā atgriešanās nav dievišķa, bet iezīmēta ar finanšu algoritmiem un savtīgiem konfliktiem. Eiropas nolaupīšana mūsdienās atbalsojas arī bēgļu nometnēs, klusumā par noslīkušajiem bērniem, kā arī pašpietiekamu teritoriju mozaīkā.

Mūsu ieskatā Eiropa ir stipra. Tā ir iekļaujoša mājvieta, kuru nav iespējams nolaupīt, ja vien tā nenolaupa pati sevi. Tā spēj mainīties, pieaugt, bet vienlaikus saglabāt savu identitāti. Mūsu vīzijā Eiropa joprojām personificējama ar sievieti. Varētu jautāt - vai šobrīd tā ir vērojama savas identitātes norietā, vai atjaunotā veidolā?

Operas pēdējā aina iemiesos cerību. Tā nebūs fiziski un morāli nogurdināta, sabrūkoša veca sieva. Tā iztaisnos muguru un tajā atdzims visas iepriekšējās stadijas, Eiropai iegūstot nemirstību."

PAR OPERAS FORMU

PROLOGS	*PROLOGUE*
1. AINA JAUNDZIMUSĪ *recitativo | aria | abductio*	*SCENE I* *NEWBORN* *recitativo | aria | abductio*
2. AINA BĒRNS *recitativo | aria | abductio*	*SCENE II* *CHILD* *recitativo | aria | abductio*
3. AINA PUSAUDZE *recitativo | aria | abductio*	*SCENE III* *ADOLESCENT* *recitativo | aria | abductio*
4. AINA MĀTE *recitativo | aria | abductio*	*SCENE IV* *MOTHER* *recitativo | aria | abductio*
5. AINA VIEDĀ *recitativo | aria | abductio*	*5. AINA | SCENE V* *VIEDĀ | WISE* *recitativo | aria | abductio*
6. AINA NOVECOJUSĪ *recitativo | aria*	*SCENE VI* *ELDERLY* *recitativo | aria*
7. AINA ATDZIMSTOŠĀ *epilogue*	*SCENE VII* *REBORN* *epilogue*

Elektroakustiskās kameroperas "Eiropas nolaupīšana" iedvesmas avots ir sengrieķu mīts par feniķiešu princesi Eiropu, kuru Zevs, pārvērties baltā vērsī, aizved pāri jūrai uz Krētu. Operā Eiropa atklājas kā sieviete dažādos dzīves posmos – jaundzimusī, bērns, pusaudze, māte, viedā un sirmgalve. Viņas pieaugšana un pārvērtības vienlaikus atspoguļo kontinenta kultūrvēsturi no senās Grieķijas līdz mūsdienām. Katrā posmā nolaupīšana notiek no jauna, iegūstot citu veidolu un nozīmi. Katra no operas ainām veidota trijdaļu struktūrā – rečitatīvs (*recitativo*), ārija (*aria*) un nolaupīšana (*abductio*).

Rečitatīvs klasiskajā operā ir ritmiski un intonatīvi brīvs, runai radniecīgs dziedājums. Šajā operā rečitatīvi balstīti dokumentālos avotos – intervijās ar trim vecāka gadagājuma kultūras darbiniekiem, kuri dzimuši Otrā pasaules kara priekšvakarā un rītausmā – grieķu rakstnieku un politiķi Vasili Vasilikosu (*Vasilis Vasilikos, Βασίλης Βασιλικός*, 1936–2023), tulkotāju un žurnālisti no Čehijas Alenu Vagnerovu (*Alena Wagnerová*, 1936) un latviešu aktrisi, politiķi Ausmu Kantāni-Ziedoni (1941–2022). Savā dzimtajā valodā viņi dalās ar atmiņām no agras bērnības līdz vecumdienām. Tajās liela loma ir Eiropas vēsturiski politiskajam kontekstam. Interviju fragmenti ir savīti elektroniskās kompozīcijās. (Avots: *arbeitaneuropa.com*)

Ārija ir katras ainas poētiskais centrs. Teksti ir aizgūti no Eiropas vecumposmam radniecīga kultūrvēsturiska perioda autoru darbiem.

- Jaundzimušās ārijā pārstāvēti sengrieķu dzejnieki Moshuss (*Moschus*, *Μόσχος*) un Sapfo (*Sappho, Σαπφώ*);
- Bērna ārijā – viduslaiku dzejnieks Alkvīns (*Alcuin*);
- Pusaudzes ārijā – renesanses dižmeistars Džons Donns (*John Donne*);
- Mātes ārijā – baroka laika Hestere Pultere (*Hester Pulter*) un moderniste Silvija Plāta (*Sylvia Plath*);
- Viedās ārijā – simbolisma pārstāvis Šarls Bodlērs (*Charles Baudelaire*);
- Sirmgalves ārijā – viens no 20. gs. dižgariem Georgs Trākls (*Georg Trakl*).

Dažādo autoru dzejas fragmenti kā krāsaina mozaīka veido Eiropas poētisko karti gadsimtiem cauri. Taču ne tikai. Katras ārijas muzikālajā materiālā iekodētas atsauces uz attiecīgā kultūrvēstures perioda mūzikas valodu. Piemēram, 4. ārijas ("Māte") krāšņā melodijas ornamentācija spoguļo baroka laikmetam raksturīgo stilu, savukārt 5. ārijas ("Viedā") harmonijas krāsas un faktūras mirguļošana ceļ tiltu uz impresionisma mūzikas valodu.

Nolaupīšana ir katras ainas noslēdzošā instrumentālā epizode, kas vienlaikus simbolizē vecumposma beigas un veido dramaturģisku pavērsienu. Vai tā ir likumsakarīga pāriešana nākamajā vecuma stadijā vai ārēja iejaukšanās jeb nolaupīšana? Rosinām katru klausītāju meklēt savu atbildi uz šo jautājumu.

Operas atskaņojumā radoša līdzdalība paredzēta arī publikai – noslēguma ainā videoscenogrāfijā iekļausies līdz izrādes sākumam iesūtīti skatītāju teksti par to, ko viņiem nozīmē Eiropa un kādam viņuprāt būtu jābūt Eiropas stāstījumam. Tā gadu tūkstošiem senais Eiropas stāsts iegūs unikālu, tieši šajā vakarā un kopā ar publiku veidotu noslēgumu.

PAR RADOŠO KOMANDU

Kaut gan jau teju piecpadsmit gadus par savām mājām **GUNDEGA ŠMITE** (1977) sauc arī teiksmaino Grieķiju, viņas klātbūtne Latvijas kultūrdzīvē ir intensīvi klātesoša. Meistarību Gundega kaldinājusi Rīgā pie Pētera Plakida un Helsinkos pie Veli Mati Pūmalas, un arī viņai pašai pedagoģiskais darbs allaž bijis kā ļoti nozīmīga misija – kopš 2007. gada Šmite ir Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas (JVLMA) mācībspēks un paralēli tam regulāri vada jauno komponistu meistarklases – Ogrē, Siguldā, Madonā...
Pēcdoktorantūras studijas Šmite turpinājusi Salonikos un nesen absolvējusi Rīgas Stradiņa universitāti kā mūzikas terapeite! Šmite savulaik bijusi Latvijas Komponistu savienības valdes priekšsēdētāja un Jaunās mūzikas festivāla "ARĒNA" mākslinieciskā vadītāja.
Gundegas mūzika ir smalku krāsu un niansētu noskaņu cauraustа, ļoti poētiska un emocionāli tieša. Vairums viņas darbu tapuši, iedvesmojoties no vizuālās mākslas vai dzejas, un interesanti, ka arī pati Gundega pievērsusies literārajai jaunradei, lai izceļam vien miniatūru krājumu "Grieķu svīta", grāmatu "Brīnišķā operas pasaule" un stāstu krājumu "Koncerts stāstos". Viņas mūzika skanējusi daudzviet pasaulē un guvusi arī vairāku žūriju atzinības – lai pieminam vien viņas pērn gūto uzvaru *Rostrum* vai Lielās mūzikas balvas statueti, kas viņas rokās nonāca 2019. gadā par gada jaundarbu "Rītausmas dieve Ēosa".

DIMITRIS MARONIDIS (1980) ir grieķu komponists, kura radošā darbība aptver akustisko un elektroakustisko mūziku, kā arī skaņas, vizuālās mākslas un interaktīvo tehnoloģiju mijiedarbībā tapušus darbus. Savā daiļradē viņš tiecas apvienot dažādas mākslinieciskās izteiksmes formas, īpašu uzmanību pievēršot algoritmisko procesu izmantošanai muzikālā materiāla veidošanā un strukturēšanā.

Viņš ir Jaņņa Ksenaka Starptautiskā elektroniskās mūzikas konkursa un platformas *smART* dibinātājs un vadītājs, kā arī viens no vadošajiem Saloniku Aristoteļa Universitātes Mūsdienu mūzikas laboratorijas (*Contemporary Music Lab A.U.Th*.) pārstāvjiem. Dimitris ir arī Aristoteļa Universitātes Mūzikas nodaļas mācībspēks, fokusējoties uz mūzikas teorijas un elektroniskās mūzikas jomām.
Kompozīciju viņš studējis Saloniku Valsts konservatorijā, savukārt muzikoloģiju - Aristoteļa Universitātē Salonikos. Turpinot izglītību Psihoakustikas institūtā (IPSA), viņš padziļināti pievērsies elktroaksustiskajai mūzikai. Doktora grādu kompozīcijā ieguvis Jorkas Universitātē Lielbritānijā, kur studējis Tomasa Simaku vadībā. Maronidis ir bijis Fulbraita stipendiāts Hārvarda Universitātē, kā arī viesmākslinieks Cīrihes Mākslas universitātes Eltroniskās mūzikas un skaņas tehnoloģiju institūtā.
Viņa skaņdarbi, instalācijas un performances skanējušas daudzviet pasaulē, tos atskaņojuši tādi kolektīvi kā Lotringas Simfoniskais orķestris, Atēnu un Saloniku Valsts orķestri, *Nieuw Ensemble*, *Quatuor Diotima*, *dissonArt ensemble*, *Sinfonia Concertante*, *Chimera Ensemble, Construction Ensemble, Trio Orbit*, *Ums 'n Jip, ART-i-Shock*, *Altera Veritas* u. c.

Bāzelē dibinātais ***Ensemble EUNOIA*** šobrīd darbojas trio sastāvā. Tā mūziķus raksturo padziļināta interese par laikmetīgo mūziku, jaunu skanisko iespēju meklējumiem un ciešu sadarbību ar mūsdienu komponistiem. Ansambļa kodols izveidojās, tā dalībniekiem studējot laikmetīgās mūzikas maģistrantūrā Bāzeles Mūzikas augstskolā. Kopš dibināšanas 2011. gadā *EUNOIA* uzstājies nozīmīgos Eiropas jaunās mūzikas festivālos un koncertvietās, tostarp *Wien Modern*, Luksemburgas filharmonijā, *Gare du Nord* Bāzelē un *La Scène nationale d'Orléans*, kā arī Berlīnē, Londonā, Edinburgā, Maskavā un citviet. 2015. gadā ansamblis kļuva par prestižā Šveices laikmetīgās mūzikas konkursa *Concours Nicati* laureātu.
EUNOIA radošo rokrakstu raksturo ne vien laikmetīgās mūzikas atskaņošana, bet arī aktīva iesaiste jaunu darbu tapšanā. Sadarbojoties ar komponistiem jau radošā procesa sākumposmā, ansamblis kopīgi meklē katram skaņdarbam raksturīgo skanisko identitāti. Mūziķu daudzpusība ļauj ansamblim vienlīdz organiski darboties kamermūzikas, mūzikas teātra, performances un operas žanrā, paplašinot instrumentālista lomu – mūziķiem kļūstot arī par stāstniekiem un skatuviskās darbības dalībniekiem.

KATRĪNA NEIBURGA (1978) ir viena no starptautiski pazīstamākajām Latvijas laikmetīgās mākslas autorēm. Viņas radošā darbība aptver videomākslu, instalāciju, performanci, fotogrāfiju un gaismas mākslu, kā arī scenogrāfiju un videoprojekcijas teātra, operas un koncertu iestudējumiem. Neiburga veidojusi

scenogrāfiju un video risinājumus vairāk nekā 40 teātra un operas iestudējumiem Latvijā un ārvalstīs. Latvijas Nacionālajā operā viņa citstarp veidojusi scenogrāfiju iestudējumam "Jevgeņijs Oņegins", video projekcijas operai "Klīstošais holandietis", kā arī piedalījusies mūzikas un sajūtu izrādes *Cantando y Amando* tapšanā. Neiburga cieši sadarbojusies ar vairākiem komponistiem, tostarp Kristu Auznieku un Annu Fišeri, ar kuru tapusi "Koku opera" un opera "Vēsā", par kuru, tāpat kā par Andra Dzenīša operu "Dauka", māksliniece saņēmusi Lielo mūzikas balvu.
Neiburga aktīvi piedalās starptautiskajā laikmetīgās mākslas apritē. Viņa pārstāvējusi Latviju 56. Venēcijas mākslas biennālē, piedalījusies Sidnejas, Maskavas, Koči un Rīgas biennālēs, un viņas darbi izstādīti vairāk nekā 25 valstīs. Māksliniece saņēmusi Purvīša balvu (2008), laikraksta "Diena" Gada balvu kultūrā un Izcilības balvu kultūrā. 2025. gadā viņa atzīta par labāko video mākslinieci Latvijas teātra balvas "Spēlmaņu nakts" ietvaros, kā arī saņēmusi Dānijas Valsts mākslas fonda apbalvojumu.
Neiburga absolvējusi Latvijas Mākslas akadēmijas Vizuālās komunikācijas nodaļu, zināšanas papildinājusi Zviedrijā un Francijā.

OSKARS PAULIŅŠ (1989) ir viens no vadošajiem Latvijas gaismu māksliniekiem, veidojis gaismu partitūras vairāk nekā simt teātra un operas iestudējumiem, kā arī koncertiem, izstādēm un vērienīgiem brīvdabas notikumiem. Viņš strādājis visos Latvijas teātros un Latvijas Nacionālajā operā, kā arī uz starptautiskām skatuvēm, tostarp Lionas operā un Atēnu Epidauru festivālā. Pauliņš ir četrkārtējs "Spēlmaņu nakts" balvas laureāts. Viņa starptautisko darbu vidū ir arī Lionas operas "Pīķa dāmas" iestudējums, ko žurnāls *Opernwelt* atzinis par 2024. gada labāko iestudējumu.

Iestudējumā piedalās arī **studenti** no Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas, Hāgas Sonoloģijas institūta un Aristoteļa Universitātes.

Tekstus sagatavoja Santa BUŠS

Festivālu "ARĒNA" atbalsta: